

Bonus Nuntium

A Koszta József Múzeum tudományos, muzeológiai, művészeti és művelődési online folyóirata

2024/I. szám

TUDOMÁNY

MŰVÉSZET

MUZEOLÓGIA

MŰVELŐDÉS

WWW.BONUSNUNTIVM.HU

Bonus Nuntium

TUDOMÁNYOS, MUZEOLÓGIAI, MŰVÉSZETI ÉS MŰVELŐDÉSI ONLINE FOLYÓIRAT

Megjelenik online, évente minimum két alkalommal.

ISSN 2676-8933 Online

www.bonusnuntium.hu

Bonus Nuntium

TUDOMÁNYOS, MUZEOLÓGIAI, MŰVÉSZETI ÉS MŰVELŐDÉSI ONLINE FOLYÓIRAT

Megjelenik online, évente minimum két alkalommal.

www.bonusnuntium.hu

Felelős kiadó

A Koszta József Múzeum igazgatója

Főszerkesztő

Irsai Farkas László

Szerkesztőségi titkár:

dr. Kádár Zoltán

Szerkesztő bizottság:

dr. Gruber László, dr. Miklós Péter, dr. Mód László, dr. Nátyi Róbert,
Irsai Farkas László, Tánczos Roland

Szerkesztőség:

Koszta József Múzeum

6600 Szentes, Kossuth tér 1.

E-mail cím: folyoirat@kosztamuzeum.hu

Telefonszám: +36 63 312 352

Kiadja:

Koszta József Múzeum (Szentes, Kossuth Tér 1)

TARTALOMJEGYZÉK

Publikációk:

DR. MÓD LÁSZLÓ: Szakmai tanulmányúton a ljaszkoveci kertészeti múzeumban....5

LÁSZLÓ IRSAI FARKAS: Vom Extremismus zum Extremismus - das ungarische Theaterleben 1938-1955 13

SZOBOSZLAI BARBARA: A juhászélet múltja és jelene - Generációk a tési és tőkei pusztában egy juhász család élettörténetén keresztül 18

Recenziók

LÁSZLÓ IRSAI FARKAS: Rákosi, Kádár, Kossuth and Széchenyi - How can they be mentioned on the same page? Review of the book by Gabriella Csiffáry. Corvina. Budapest, 2021. 495 p..... 46

IRSAI FARKAS LÁSZLÓ: A máig világító 20. századi magyar színházi élet fényoszlopa. Gajdó Tamás: Huszti Péter című könyvének recenziója. MMA Kiadó. Budapest, 2023. 220 old..... 49

Bonus Nuntium

2024/I. szám

*SZTE Néprajzi és Kulturális
Antropológiai Tanszék, egyetemi adjunktus
Koszta József Múzeum, néprajzkutató*

Dr. Mód László

Szakmai tanulmányúton a ljaszkoveci kertészeti múzeumban

Már több mint két évtizede annak, hogy a Koszta József Múzeumban intenzív kutatások kezdődtek a térségben letelepedett¹ és sajátos zöldségtermesztési technológiát meghonosító foglalkozási csoport, a bolgár kertészek anyagi kultúrájára vonatkozóan. Ennek eredményeként intézményünkben időszaki kiállítás készült, konferencia megszervezésére került sor, tanulmánykötet látott napvilágot², jelentős mértékben gyarapodott a néprajzi gyűjtemény, a 2006-ban megnyílt állandó néprajzi tárlaton pedig önálló tematikai egységként jelenik meg a bolgárkertészkedés mint a paraszti gazdálkodás egyik ágazata.

A kutatásoknak újabb lendületet a 2020-ban újtára induló akadémiai bilaterális csereprogramok³ biztosítanak, melyek lehetőséget kínálnak arra, hogy bolgár és magyar

---

¹ Téréségünkben 1875-ben jelentek meg az első bolgárok, akiknek az első állomáshelye Szegvár volt, ahol az általuk gyakorolt mezőgazdasági termelési mód gyakorlásához ideális feltételeket kínáltak. Jóllehet a település közvetlen közelében nem helyezkedett el nagyobb város, a kisebb folyók azonban alkalmasnak bizonyultak az öntözéshez szükséges víz kiemelésére és felhasználásra. Mindemellett a Károlyi arisztokrata család tulajdonában lévő nagy kiterjedésű földbirtok megfelelő nagyságú területet biztosított a kertek kialakításához. Ez a két tényező szolgáltatja a magyarázatot arra vonatkozóan, hogy miért ezen a településen létesültek az első kertek a régióban. A bolgárok Szegvár után a 19. század végétől Szentesen is megjelentek, ahol a lakosság nagyobb lélekszáma miatt kedvezőbb lehetőségek nyíltak számukra az értékesítés területén. A vizsgált településekre történő migrációjuk tehát az 1870-es évek közepétől az 1940-es évek végéig tartott. Többségük csak időszakosan telepedett le, ami azt jelentette, hogy a téli hónapokra, amikor a termelés szünetelt, visszatért szülőföldjére. Mód László 2003. 25–46.

² Szabó János József (szerk.): *A bolgárkertészkedés hagyományai Szentesen és környékén*. A Szentesi Múzeum Füzetei 2. Szeged, Móra Ferenc Múzeum – Csongrád Megyei Önkormányzat Múzeuma

³ A projektek részletes tartalmi leírását lásd: <https://politikatudomany.tk.hu/en/migration-mobility-and-culture>; <https://politikatudomany.tk.hu/migrations-modernities-and-intercultural-mediation>

szakemberek a migráció ezen sajátos formáját és annak hatást a kibocsájtó és a befogadó közösségekben tanulmányozhassák. 2023. november 5-e és 9-e között valósulhatott meg az a szakmai tanulmányút, melynek keretei között jelen sorok írójának Bódi Ferenc projektvezető társaságában módjában állt felkeresnie a Ljaszkovecben⁴ létesített kertészeti múzeumot, ahol a kiállítások és a gyűjtemények megtekintésén kívül az intézmény szakembereivel megbeszélést folytathatott a jövőbeli együttműködés lehetőségeiről.⁵

A múzeum épülete előtte egy vándorló kertészt megjelenítő szoborral (készítette: Mód László, 2023)

Egyáltalán nem tekinthető véletlennek, hogy az intézményt ezen a településen alapították, mivel a város volt az egyik legfontosabb kibocsájtó központja a kertészeknek, akik Magyarországon kívül eljutottak más államok területére is.⁶ A települést és a környéke az oszmán hódítás idején kiváltságokat élvezett, mivel I. Szulejmán adományának köszönhetően Rüstem pasa birtokát képezte. Katonaság nem állomásozhatott a területén és mentesült a török közigazgatás alól, ezért vonzónak számított a környékbeli népesség körében, akik közül sokan igyekeztek beköltözni. Nem egészen tisztázott körülmények között

---

⁴ A település Bulgária középső részén, Veliko Trnovotól mintegy 10 kilométer távolságra található, lakossága 2009-ben 10 000 fő körül mozgott.

⁵ Ezúton szeretnék köszönetet mondani a múzeum néprajzkutató-muzeológus munkatársának, Maria Barnevának azért, hogy bemutatta a kiállításokat és a gyűjteményt számunkra és válaszolt a kérdéseinkre.

⁶ A kertészekre vonatkozó legfontosabb bolgár nyelvű szakirodalom áttekintését lásd: Menyhárt Krisztina 2021. 13–30.

az Isztambulban katonai szolgálatot teljesítő ljaszkoveciek egy csoportja sajátította el a főváros közelében tevékenykedő görög nemzetiségű kertészektol⁷ a zöldségtermesztés technológiáját és ennek birtokában már a 18. század végén illetve a 19. század elején megjelentek kereskedők társaságában Bécsben és Brassóban, ahol nem jelentettek konkurenciát számukra mások.⁸

Az 1976-ban alapított múzeumot magában foglaló épületet 1862-ben emelték, tipikus példáját szolgáltatja a hegyvidéki régióra jellemző építkezési gyakorlatnak. A kétemeletes lakóház alsó szintje kőből, a felső pedig fából, agyag, szalma illetve ló- és szamártrágya keverékéből készült. Az épületben enteriőrök láthatóak, amelyek bemutatják a külföldön munkát vállaló kertészek által meghonosított új divatok hatását a lakáskultúrára. A bútorokat katalógusokból rendszerint a nők választották ki, amelyeket vízi úton, a Dunán szállítottak Ruszégig, ahonnan vasúton jutottak el Ljaszkovecig. Az enteriőrökben feltűnnek a Thonet székek és a francia divatot tükröző női viseletek is. A múzeum udvarán egy nagyméretű vízkiemelő szerkezet, azaz *duláp* található, amely az öntözés nélkülözhetetlen kelléke volt, hiszen segítségével tudták a kertészek akár tíz méter magasságra is eljuttatni a vizet.

A vízkiemelő szerkezet a múzeum udvarán (készítette: Mód László, 2023)

⁷ Lásd részletesen: a múzeum angol nyelvű kiállítási vezetője

⁸ A szülőhelyükön kívül munkát vállaló kertészek nemcsak Észak-Kelet Bulgáriában (Ljaszkovec és környéke), hanem Szlivenben, Topolovgradban, illetve a mai macedóniai régióban is voltak, akik ugyan nagyrészt a birodalmi fővárosban dolgoztak. Ez azt jelenti, hogy a kertészek nemcsak a külső, hanem a belső migrációban is részt vettek. Menyhárt Krisztina 2021. 36.

Csatornák egész rendszere kapcsolódott hozzá. Ugyanitt egy nyitott épületben látványraktár formájában nagyobb méretű mezőgazdasági munkaeszközöket, melegági üvegeket, nádtakarók összeállításához használatos keretet, vízikerekek vázait tekinthetünk meg, de más kultúrnövények (gabonafélék, szőlő) termesztéséhez kapcsolódó tárgyak is feltűnnek. Külön csoportot alkotnak a kapák, amelyeket a kertészek használtak, s némelyiküket Magyarországon is meghonosítottak. A zárt kiállító teremben a falakat olyan nagyméretű fényképek borítják, amelyek a 20. század első felében készültek, s javarészt a kertjeikben tevékenykedő vagy portékájukat kínáló kertészeket ábrázolnak.

A kertészeti technológiát és hagyományokat bemutató kiállító terem (készítette: Mód László, 2023)

Az egyik leglátványosabb eleme a tárlatnak egy kertészeti telep (*bachtcha*) makettje, ahol megjelennek a legfontosabb kellékek, eszközök is mint például a *duláp* vagy a melegágyak (*yastak*). A falakat borító fotósorozat alatt elhelyezett dobogók változatos tárgyi állományt vonultatnak fel. Figyelmet érdemelnek a különböző formájú és méretű vesszőkosarak, amelyek a termés betakarítását és szállítását szolgálták. A palántanevelés kellékei közül ebben a kiállítási térben is láthatunk egy négysoros, melegági keretet és egy nádtakarót. A föld megmunkálásának, a talaj előkészítésének nélkülözhetetlen kellékei az ekék, a régebbi vaspapucsos és az egyes vélemények szerint a hazatérő kertészek által meghonosított, vasból készített munkaeszköz. A kiállításban a kertészek által termesztett

zöldségfélék rajzai, üvegekben elhelyezett magjai is láthatóak. A település híres volt valamikor a hagymáról, a *kalinkói paprikáról* és az *okráról*, ami Magyarországon egy kevésbé ismert, ehető magtokkal rendelkező növény. Álló vitrinekben viseleti darabok is feltűnnek, a kertészek hagyományos öltözete, köpennyel és bocskorral valamint egy nyugati ízlésvilágot tükröző női ruházat. E sajátos foglalkozási csoport tagjai által alapított érdekvédelmi szervezetek tárgyi kellékei, a zászlók is szerepelnek a kiállításban, amelyeken megjelennek a kertészeti tevékenységre utaló zöldségek. Külön teremben nyertek elhelyezést a kertészek tevékenysége során használt és keletkezett dokumentumok, hivatalos iratok mint például a különböző korszakokból származó úti okmányok, melyek nélkül képtelenek lettek volna külföldön munkát vállalni.

Kertészeti telep makettje (készítette: Mód László, 2023)

Az intézmény adattári gyűjteménnyel is rendelkezik, ennek megtekintésére azonban nem nyílt lehetőségünk, mivel nem kértünk előzetesen engedélyt a fenntartó önkormányzattól. Egy következő látogatás alkalmával deríthetünk majd fényt arra, hogy megtalálhatóak-e a kollekciónban magyarországi vonatkozású dokumentumok, fényképek vagy sem.

A múzeum kiállításai, elsősorban a kertészettel kapcsolatos tárgyakat, dokumentumokat és fényképeket bemutató egységek egy projekt keretében 2024. április 30-ai határidővel meg fognak újulni azzal a céllal, hogy a látogatók számára attraktívabbá és

befogadhatóbbá váljanak, a turistáknak pedig az intézmény desztinációként funkcionálhasson. A tárlatok a kertészek történeteit kívánják elmesélni, akik a 19. és a 20. században Európában sokfelé megfordultak és igyekeztek speciális tudásukat kamatoztatni.

Reményeink szerint a közeljövőben sikerül majd a ljaszkoveci és a szentesi múzeum között szoros együttműködést kialakítanunk, melynek keretei között közös kutatás vagy időszakos kiállítások cseréje valósulhat meg. Fontos célkitűzés lehetne a látogatók megismertetése azzal, hogy a befogadó és kibocsájtó közösségekre a migráció milyen hatást gyakorolt, miképpen változott meg az anyagi kultúrájuk az új ismeretek, divatok terjedése nyomán.

Irodalom:

Menyhárt Krisztina

2021 Magyarországi bolgárok. Néprajz, nyelv, gazdaságtörténet. Budapest, Bolgár Kulturális Fórum

Mód László

2003 Bolgár kertészek Szentes környékén. In: Szabó János József (szerk.): A bolgárkertészkedés hagyományai Szentesen és környékén. A Szentesi Múzeum Füzetei 2. Szeged, Móra Ferenc Múzeum – Csongrád Megyei Önkormányzat Múzeuma, 25–46.

Summary

The museum of gardening in the town of Lyaskovets was founded in 1976 which is the only institution in Bulgaria dedicated to this special branch of agriculture. Due to academic bilateral exchange programs we had an opportunity to visit the museum last year in the beginning of November. The paper would like to shortly summarize the experiences and ideas about future cooperation between the museum of Lyaskovets and Szentes. The exhibitions in the main building represents the transformation of interiors influenced by the gardeners who were turning back to their homeland with new fashions in their mind. In the main exhibition hall photos, agricultural tools and documents are on display.

Koszta József Museum, Historiker-Museologe, Direktor

Gál Ferenc Universität, Dozent, und

Pázmány Péter Katholische Universität

Doktorandenschule für Geschichte, Doktorand

László Irsai Farkas

Vom Extremismus zum Extremismus - das ungarische Theaterleben 1938-1955

Abstrakt

Die ungarische Theaterszene hatte zwischen 1938 und 1955 einen langen Weg zu gehen. In 17 Jahren wurde das Land von der faschistischen Interessensphäre in den Kreml überführt. Man könnte sagen, dass sich in dieser Zeit nur das Äußere verändert hat, denn wir sind von einem Extrem zum anderen gekommen. Nichts hat sich geändert, denn die Rolle der Akteure war immer dieselbe: Sie mussten in ihrer ständigen Verwundbarkeit als ideologische Aushängeschilder des Regimes fungieren. In meiner Publikation betrachte ich die wichtigsten und charakteristischen Momente des Theaterlebens vom tatsächlichen und konkreten Auftreten des Faschismus bis zum Kommunismus.

Bis zum Ende des Zweiten Weltkriegs

Es ist kein Wunder, dass die Ankunft der sowjetischen Armee in Ungarn für viele Menschen eine echte Befreiung, eine Erleichterung für ihre Lebensweise und ihre Existenz bedeutete. Ab Ende 1944 und ab 1945 konnten die Hauptträger des Theaterberufs, die führenden Schauspieler und Regisseure, in dem vom Faschismus befreiten Raum in vielen Fällen ihre radikale Distanzierung von rechtsgerichteten Ideen und ihre Sympathie für linksextreme Ideen nachvollziehen. Dies bedeutete nicht unbedingt eine völlige emotionale Identifikation,

vielmehr bot ihnen die kommunistische Ideologie Unterstützung und Schutz gegen das, was für sie seit dem ersten "Judengesetz"¹ von 1938 an jahrelang die Notstandszeit war. Auch wenn sie im Frühjahr 1945 die später gewalttätigen und menschenverachtenden Agitationsmethoden der Kommunistischen Partei nicht kannten, so hat doch das seelisch erschütternde Elend des faschistischen Alltags, das Schweigen und Verstecken, eine Erinnerung in ihren Herzen hinterlassen, die es akzeptabel machte, dass viele von ihnen mit Überzeugung den linken Parteien beitraten.

Die Kammer für Theater- und Filmkunst wurde zur Umsetzung des Gesetzes XV aus dem Jahr 1938 gegründet, einem Gesetz zur wirksameren Wahrung des Gleichgewichts des sozialen und wirtschaftlichen Lebens, und obwohl die Institution ihren Auftrag nie offen darlegte, war sie dennoch für die Überwachung der rassischen Reinheit der heimischen Theater- und Filmgesellschaft zuständig. Die Berufsausübung war nur mit Genehmigung der Kammer möglich. Wer Mitglied war, konnte in Filmen und auf der Bühne auftreten. Durch die Überprüfung sollte sichergestellt werden, dass der Anteil der Künstler jüdischer Herkunft zwanzig Prozent der Gesamtheit nicht überstieg. Insgesamt wurden 1.682 Mitglieder aufgenommen, und die Vereinigung nahm ihre Tätigkeit am 1. Januar 1939 auf.²

Von da an wurden die Theatergiganten in den folgenden Jahren aus ideologischen Gründen weitgehend ersetzt. Den neuen Theatern wurde gesagt, dass sie keine Künstler jüdischer Herkunft einstellen dürften. Die meisten Schauspielschulen wurden geschlossen, da die staatliche Schauspielausbildung - die Akademie für Schauspiel - ausreichte und das Land keine privaten Einrichtungen benötigte. Zahlreiche renommierte Schauspieler wurden in schwierige, gefährdete Situationen ohne Vertrag und in das Versteck gezwungen. Um diese Künstler von der Bühne zu retten, gründete der Budapester Rechtsanwalt Dr. Géza Ribáry das Theater der Exilanten. Die Gruppe, die sich „OMIKE Művészakció" nannte, bestand aus Künstlern jüdischer Herkunft, die bis zum März 1944, dem Einmarsch der deutschen Truppen, Aufführungen auf der Ebene der Kompanie gestalten konnten.³ Veranstaltungsort war der Goldmark-Saal der jüdischen Gemeinde von Pest. Die Künstler führten Theaterstücke und Opern auf, mit Werken klassischer und jüdischer Komponisten.

---

¹ Gesetz XV aus dem Jahr 1938.

² Ungarische Theatergeschichte 1920-1949 – in ungarischer Übersetzung: Magyar Színháztörténet 1920-1949. (Ungarischer Buchklub, Budapest, 2005, im Folgenden: Ungarische Theatergeschichte.) 196-198.

³ Ungarische Theatergeschichte. 210-211.

Die Übergangszeit

Mitte Januar 1945 rückte die Rote Armee in Budapest ein, und kurz darauf öffnete das Nationaltheater seine Türen.⁴ Das Gebäude des Budapester Operettentheaters hatte das Glück, die Belagerung zu überleben. Die Restaurierung des zerbombten Gebäudes des „Vígyszínház“ dauerte in diesen Tagen und Wochen an. Zoltán Várkonyi, der sich kurz nach der Wiedereröffnung des Nationaltheaters von diesem verabschiedet hatte, folgte im Frühjahr 1945 dem Beispiel Stanislavskys und gründete ein privates Unternehmen unter dem Namen Kunsttheater, das in seiner Programmgestaltung stark angelsächsisch orientiert war.

Der Plan für die Entwicklung der Nationalen Akademie der dramatischen Künste zu einer Hochschule wurde von Ferenc Hont ausgearbeitet, der im Sommer 1945 aus der Deportation zurückkehrte und zwischen 1945 und 1948 Direktor und Lehrer der Einrichtung war. Der neu ernannte Leiter der Hochschule - der zwischen 1945 und 1949 auch das Madách-Theater und die Ungarische Staatliche Filmproduktionsgesellschaft leitete - sah die systematische theoretische und praktische Pflege der Theaterwissenschaft vor, indem er neben den Lehrabteilungen akademische Institute und ein eigenständiges Übungstheater einrichtete. Neben der Ausbildung von Schauspielern wurde auch die Ausbildung von Regisseuren eingeführt, und es wurden Kurse in Schauspiel, Theaterleitung und Tanz eingerichtet. Die Schule bot auch einjährige Kurse in Sprache, Film und Puppenspiel an. Ab September 1945 wurde der Schauspielunterricht im Madách-Theater abgehalten, das sich in den Räumlichkeiten der Hochschule befand und in dem auch die Prüfungen stattfanden. Das Übungstheater wurde auch benötigt, um den raschen Anstieg der Schülerzahlen zu bewältigen. Die gesellschaftspolitischen Veränderungen boten auch jungen Menschen aus schwierigen Familienverhältnissen die Möglichkeit, ihre Talente in einem pädagogischen Rahmen zu entfalten.⁵

Der Aufstieg des Kommunismus

Nach einigen Jahren der Koalition (1945-1948) wurde 1949 die Freie Gewerkschaft der ungarischen Schauspieler, die die Funktionen der Kammer für Theater- und Filmkunst

---

⁴ Gleicher Standort. 291-301.

⁵ Gleicher Standort. 1141-1142.

übernommen hatte, in der Gewerkschaft der Kunstschaffenden aufgegangen, und alle privaten Theater wurden verstaatlicht.

Ab 1949 begann die Umstellung des Betriebssystems auch in den ländlichen Gebieten. Die Theater, die über ein festes Ensemble verfügten, erhielten die Aufgabe, mit ihren Aufführungen durch ihr geografisches Gebiet zu touren, was als "Orientierung" bezeichnet wurde. Da diese Theater nicht überall hinkommen konnten, gründete der Staat Wanderbühnen, um ihnen dabei zu helfen. Im Jahr 1949 wurde das „Bergmannstheater“ (Bányászszínház), 1950 das „Honvéd-Theater“ und im September 1951 das Staatliche „Dorftheater“ (Faluszínház) gegründet, das jahrzehntelang mit mehreren, manchmal zehn oder zwölf Ensembles unter dem Namen „Staatliches Déryné-Theater“ durch die Dörfer ohne Theater tourte.

In der ersten Zeit nach der Verstaatlichung wurden die festen Ensembles mehrerer Steintheater aufgelöst, und der Übergang konnte an diesen Orten sogar zu einer Verringerung der Anzahl der Aufführungen führen. Der Beitritt des „Faluszínház“, die Trennung von Kecskemét und Szolnok sowie die Gründung des Komitatstheaters Békés Jókai im Jahr 1954 waren die wichtigsten Faktoren, die zu einem Anstieg der Anzahl der Theater führten. Bis 1955 verdoppelte sich die Zahl der Theaterbesucher im Lande im Vergleich zu 1950. Das ideologisch geprägte Programm war der Qualität des Theaters im Allgemeinen nicht förderlich, aber das Publikum war auch empfänglich für politisch geförderte Stücke, die zu günstigen Preisen zu sehen waren. Die Massenproduktion der ersten Spielzeiten wirkte sich auch auf die Qualität aus, denn Premieren waren alle zwei bis drei Wochen üblich. Die meisten der aufgeführten Stücke hatten nur eine Laufzeit von fünfzehn bis zwanzig Vorstellungen.

Die Verstaatlichung hat auch zu einer strengen Planverwaltung geführt. In diesem Sinne gab es ab 1950 landesweit mehr als einhundertsechzig Aufführungen pro Jahr. Mitte der fünfziger Jahre wurde der ländliche Bereich erweitert: Kecskemét und Szolnok erhielten 1951 eigene Gesellschaften, gefolgt von Békéscsaba und 1955 von Kaposvár und Eger. Die Zunahme des Volumens sowie die kontinuierliche Präsenz und der Betrieb der Theater untermauerten die Notwendigkeit, dass das Fachpublikum und das Publikum in der Großstadt in den Genuss der Produktionen der Landtheater kommen konnten. Zu diesem Zweck wurde ab 1951 jedes Jahr in der letzten Woche der Spielzeit, Ende Juni, in Budapest ein Theaterfestival veranstaltet.

Die "Ungarische Theaterfestwoche" war aufgrund ihres protokollarischen Charakters ein Spiegelbild der politischen Situation. Nach dem Tod Stalins wirkte sich die "Entspannung" der Lage im Sommer 1953 auf das künstlerische Leben aus, doch im Falle des Theaters waren in den Programmen der Spielzeit 1953/54 keine Anzeichen dafür zu erkennen. Auf den Plakaten standen nach wie vor sowjetische zeitgenössische Stücke und Operetten der "Linie". Das verstaatlichte ungarische Theater "erholte" sich erst in der Spielzeit 1954/55.

Während die Zahl der Ausstellungen zunahm, nahm die Präsenz sowjetischer Autoren deutlich ab. Lange bestehende Lücken wurden geschlossen. Auch die erste Ibsen-Premiere kam. István Bozókys „Nóra“ wurde im Madách-Theater aufgeführt. Die Uraufführung von Bernarda Albas Haus war ein Novum im Budapester Nationaltheater, denn zwischen 1945 und 1954 wurden nur sechzehn Shakespeare-Premieren inszeniert. In der darauffolgenden Spielzeit kam es zu einem Durchbruch in diesem Bereich: acht Shakespeare-Premieren in einem Jahr, sechs davon in der Provinz. Auf Autoren des zwanzigsten Jahrhunderts, vor allem Brecht, musste man damals noch verzichten, aber von diesem Zeitpunkt an machte das ungarische Theater einen großen Schritt in Richtung eines moderneren Programms.⁶

Zusammenfassung

Anhand der obigen Beispiele konnte gezeigt werden, dass Film und Theater als Feld der Menschendarstellung in Ungarn zwischen 1938 und 1955 stets der politischen Volksbildung dienten.

Verwendete Literatur:

Gesetz XV aus dem Jahr 1938.

István Szabó: Auf der Grundlage einer Studie mit dem Titel Theatres of the 1950s (National Museum and Institute of Theatre History. www.szinhaiaadattar.hu. Datum des Herunterladens: 6. Januar 2024)

Ungarische Theatergeschichte 1920-1949 – in ungarischer Übersetzung: Magyar Színháztörténet 1920-1949. (Ungarischer Buchklub, Budapest, 2005.)

---

⁶ István Szabó: Auf der Grundlage einer Studie mit dem Titel Theatres of the 1950s (National Museum and Institute of Theatre History. www.szinhaiaadattar.hu. Datum des Herunterladens: 6. Januar 2024)

Koszta József Múzeum,

Néprajzkutató

Szoboszlai Barbara

A juhászélet múltja és jelene - Generációk a tési és tőkei pusztában egy juhász család élettörténetén keresztül

Absztrakt

Szentes valaha a legsűrűbben „tanyásodott települések” egyike volt, mozgalmas tanyai társadalmi élettel. Kistőke és Nagytőke Magyartésszel, Zalotával és Jaksorral együtt Szentes legnagyobb kiterjedésű határrészét alkották. A 2000-es években indult átfogó, a tanyai életmód minden területére kiterjedő kutatás arra kereste a választ, hogy a tanyák virágkorában mi jellemezte a térség gazdálkodását, társadalmi életét, várossal való kapcsolatát. A szóban forgó határrészek tanyai életmódjáról korábban még nem készült néprajzi feljegyzés. A határrészek eltérő adottságai a tanyai gazdaságok nagy változatosságát hozták létre. A kutatás nyomán kirajzolódott térség egyik vezető gazdasági ágazatának, a juhászatnak múltja. A helyszíni néprajzi gyűjtésen alapuló munka az elmúlt években jelenkori folytatással vált naprakésszé a helytörténeti kutatás és lokális ismeretanyag bővítése céljából.

Bevezetés

A tanyakutatás legfontosabb területei a tanya eredete, ki-és átalakulásának folyamata, a tanyai életmód, a tanya, mint települési forma, a tanya, mint gazdálkodási forma és a tanyapolitika.”¹ Az alföldi mezővárosok tanyás határának benépesülését főként az 1836-os örökváltási szerződés és az árvízmentesítési intézkedések indították meg. A szentesi körüli

---

¹ Becsei 2001:146

puszták és a tanyavilág kialakulásának történelmi és földrajzi körülményeit a vonatkozó szakirodalmak alapján egy korábbi tanulmányomban foglaltam össze.²

A 2000-es évekre már a tanyavilágban is bekövetkeztek azok a változások, melyeket a történelem eseményei és modern technika okozott a hagyományos paraszti gazdálkodásban. Munkám legnagyobb része helyszíni gyűjtésen alapult, három korosztály bevonásával, minek nyomán az 1900-as évekig visszamenőleg kirajzolódott a térségben zajló juhászat múltjának egyes részletei. Ennek a kutatómunkának egy szeletét képezi a most bemutatásra kerülő Révész család generációkon átívelő szakmai tevékenysége, mely egészen napjainkig folytatódólagos.

Kistőke, Nagytőke és Magyartés természeti viszonyai

A 2000-es évekbeli néprajzi gyűjtőmunkám során Révész András juhász és felesége a magyartési tanyák elnevezésű területen élt. Beszélgetéseink is itt zajlottak. Gyermekkorát viszont Kistőként töltötte és felmenői ezen a területen gazdálkodtak, ezért elsődlegesen fontosnak tartom, hogy bemutassam azokat a területeket, melyek az életrajzban szerepelnek. Ebben nagy segítségünkre vannak a különféle kéziratos és nyomtatott térképek.

Szentes szóban forgó északi, legnagyobb területet elfoglaló határrészei a várostól már igen messze esnek. A 19. század végén, 20. század elején lezajló tanyásodási folyamat során idővel tanyacsoportosulások, tanyaközpontok létesültek. A török korban elpusztult Tés falu nyomán ilyen módon újjászerveződött Magyartés egészen az 1970-es évekig önálló faluként létezett. A Lantos István által készített 1934-es térképen jól látszik, hogy Magyartés (M-TEÉS) kívül esik a város határán, önálló község. (1. kép) A 70-es évekre azonban a falu elvesztette megtartó erejét és ennek következménye képpen Szentes városához csatolták. Ez jól látszik az 1996-os Terney László féle térképen, ami Magyartést már Szentes határrészeként, „Magyartési tanyák” felirattal jelöli. (2. kép)

Nagytőke szintén egy elpusztult középkori falu, (Tőke) maradványain szerveződött újjá tanyasűrűsödés következtében. A sokáig Tőke-pusztaként³ jelzett terület az 1934-es térképen már Nagytőkeként szerepel Szentes határában.

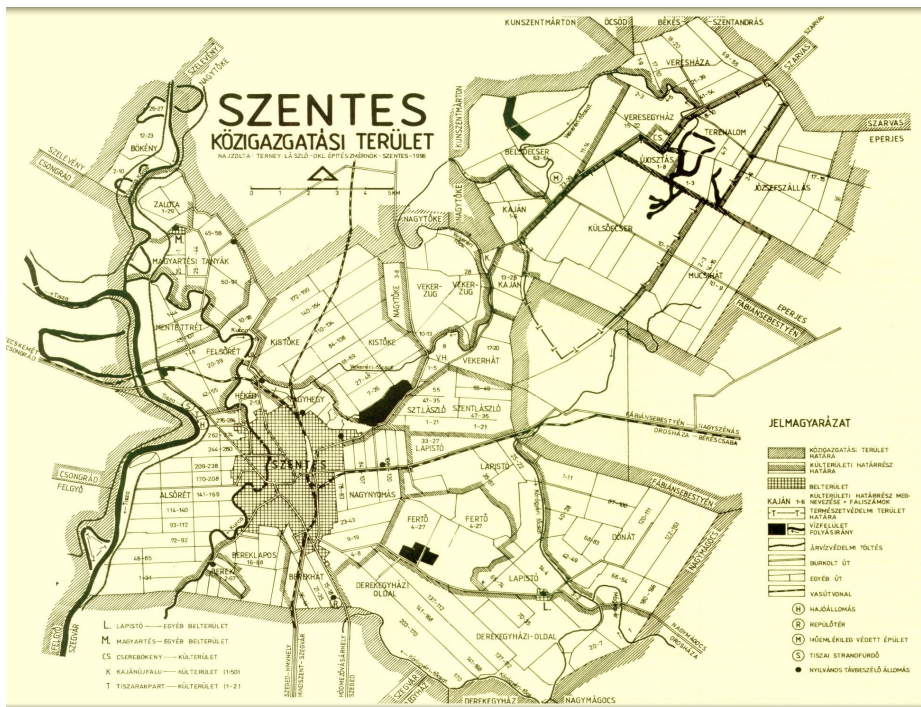
² Szoboszlai 2023/4. 36-70.

³ Zsíros 2002:297

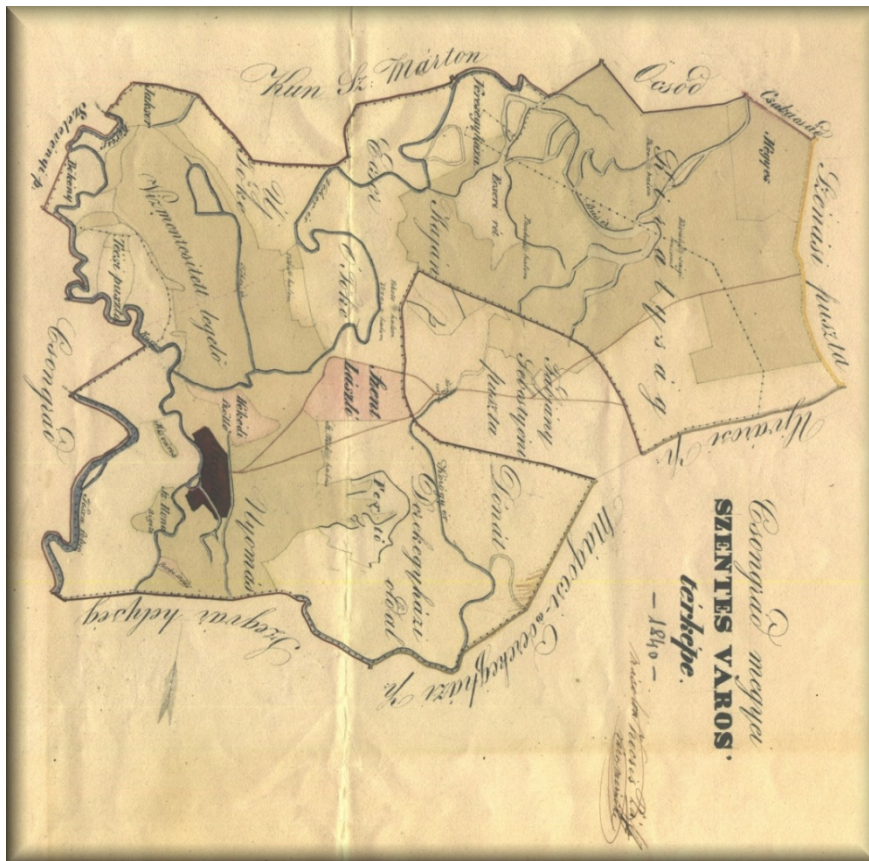
1. Kép Szentes Város megyei külterületi térképe 1934. Készítette Lantos Iván. A térképen jól látszik, hogy Magyartés község kívül esik a város rajzolt határán.

Gazdasági és népességfejlődése folytán 1952-ben önálló községgé szerveződött és ennek nyomán kivált Szentes határából. A 1996-os térképen jól látszik, hogy Szentes közigazgatási térképén már rajta sincs, mivel önálló község.

2. Kép Szentes közigazgatási térképe 1996. Készítette Terney László. A térképen jól látszik, hogy Nagytőke község kívül esik a város rajzolt határán.

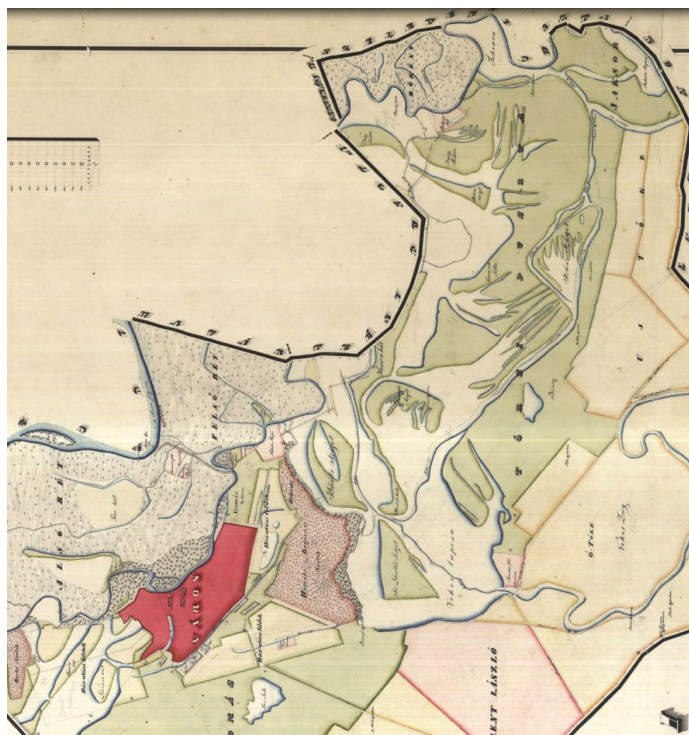
A területet északon a Hármas-Körös, Nyugaton a Tisza és a Kurca folyása határolja. „Szentés határának jelentős térsége a Tisza, a Hármas-Körös és a Kurca folyók nyílt árteréhez tartozott.”⁴ A térség középső, legnagyobb kiterjedésű, Kistőke nevű részét észak déli irányban kettészelte az egykori Tőke-ér, amely ma már csak helynévként él tovább. Tőle nyugatra a reformkori árvízmentesítési törekvések idején vízmentesített legelőt alakítottak ki, ami jól látszik az 1847-es Kocsis Pál-féle térképen.

3. kép Kocsis Pál Csongrád megye Szentés város térképe 1847. Filep Antal kikutatta, hogy a térképet téves restaurálása során látták el az 1840-es évszámmal.

Filep Antal leírja, hogy ez a táj a Körös hajdani medervándorlásairól tanúskodik, és a népnyelvben szintén helynevekként élnek tovább.⁵

⁴ Filep 2016:52
⁵ Filep 2016: 55

4. Kép Seress László Szentes városa határának térképe 1840, részlet. A vízmentesítések előtt készült térképen jól látszik az egykori Tőke ér vízgyűjtő területe.

A gazdálkodás feltételei. Tajadottságok és birtokszerkezet.

A paraszti gazdálkodást a talajviszonyok, a birtokszerkezet és az értékesítési lehetőségek határozzák meg. „Egy-egy tanyai gazdaság szintje nem csupán a birtok nagyságától, hanem a földek minőségétől és a gazdálkodás jellegétől is függött.”- írja Juhász Antal a szegedi nagytájban végzett kutatásai során.⁶

Ebből szempont rendszerből kiindulva láttam hozzá a terület feltérképezéséhez. Az általam vizsgált szóban forgó határrészek esetére alkalmazva, kutatásaim azt igazolták, hogy hogy Kistőke, Nagytőke, Zalota és Jaksor mezőgazdaságára általánosan a kisbirtokok túlsúlya volt jellemző. Ennek ellenére a tanyai gazdaságok szintje nagy változatosságot mutatott. Oka a terület adottságaihoz való alkalmazkodás. Érdekes ezért külön kitérni a határrészek talajadottságaira, mely a termelés alapfeltétele volt minden időben. A vizsgált területen négyféle talajtípus található: feketeföld (csernozjom), réti-talaj, öntéstalaj, valamint elsődleges és másodlagos szik. „A legjobb minőségű, földek Nagytőkén voltak, a jobb módú szentesi gazdák itt vettek inkább földet. A többi határrészekeken főleg kis és középparasztok éltek.”⁷ A

⁶ Juhász 2004:100

⁷ Zsíros 1990:49

térképre tekintve kirajzolódik, hogy a Tőke-ér jelenti ez esetben a választóvonalat. A tőle északra és nyugatra eső területeken feketeföld, keleten pedig rosszabb, réti talaj és szik keveréke alakult ki, kiemelkedő hátjain feketefölddel. Kistőke Szenteshez közelebb eső déli részei – a Magyartés-nagytőkei műúttól délre – a visszaemlékezések szerint jó minőségű földdel rendelkeznek. Az adatközlők egybehangzó visszaemlékezése szerint egy tanyára általában 7 kataszteri hold örökföld esett.⁸ Nagygazdának a 20 holdas gazda számított. Egy tipikus gazda az 1930-as években a 7 hold örökföld mellett idővel - ahogy gazdasága gyarapodott - más földeket is ki tudott fogni haszonbérbe. A haszonbéres művelés nagyon elterjedt volt a térségben. Haszonbérbe főképp az egyház, szentesi birtokosok illetve iparral foglalkozók adták földjüket. Kisbirtokosoknál legjellemzőbb az egy tehén volt, amit kizárólag saját szükségletre tartottak. Tehenei inkább a fiatal generációnak voltak, akiknek növendék gyermekeik miatt jobban szükséges volt a tej. Az idősek ritkábban tartottak tehenet.

A környék legrosszabb minőségű földjei Jaksoron és Kistőke északi részén található. Legfőképp gyepesek voltak, itt-ott felszántva, emiatt ezeken a területeken az állattartás töltött be fontosabb szerepet. „*Az alföldi állattartás jelentőségét, gazdasági súlyát a néprajzi irodalom sokrétűen mutatta be.*”⁹ A állattartás két kulcs tényezője a legeltetés és a takarmánytermesztés. A vizenyős, lápos területet *Bíbickocogónak* is nevezték, kukorica nem termett meg benne. Takarmánytermesztésre annál inkább alkalmas volt, keveset, de jó minőséget adott. (Révész András elmondása alapján) Kalászos gabonát csak foltonként vethettek bele, ami azzal magyarázható, hogy a réti talaj kiemelkedő hátjain feketeföld található. Ezt támasztja alá Juhász Antal leírása is a szegedi tájban végzett kutatásai nyomán: „*A Tisza-szabályozással ármentesített kiváló réti talaj nehezebben munkálható, mint a feketeföld, de jó esztendőben kiváló termést ad.*”¹⁰ Az 1880-as években a legtöbb tanyát még legelő vette körül. A gyengébb adottságú területek tanyai gazdaságaiban ezért is vált jelentőssé a juhtenyésztés. A gyapjúra és a tejtermékekre Szentes adott felvevőpiacot.

Révész András juhász és családjának gazdálkodása, elhelyezkedése a térség társadalmi életében

Révész András (1935-2018) juhással a 2000-es évek elején és közepén készítettem interjúkat a térség tanyai életmódjának múltja után kutatva. Akkoriban a Szentes - Magyartés tanya 61.

---

⁸ Juhász Antal kutatásai szerint Röszkén egy tipikus kisparaszt 10 holdon gazdálkodott. Juhász A.: 2004: 02.

⁹ Bellon 2003:186

¹⁰ Juhász 2004:97

szám alatt lakott feleségével. Élettörténetén keresztül egy generációkon átívelő folyamatnak lehetünk tanúi, ami a térség egyik jellemző gazdálkodási ágazatának, a juhászat és vadászat múltjának megismerését segíti elő, ami helytörténeti és néprajzi szempontból is egyaránt fontos kutatás számára. Mindemellett gyermekkorát a kistőkei tanyavilágban töltötte, szülei az iskola-dűlőben álló tanyán gazdálkodtak, juhtenyésztéssel foglalkoztak. Ebből kifolyólag a közeli zalotai iskolában végezte az elemi osztályt. Az iskola egykori tanulójaként a zalotai iskola történetéről készült korábbi írásomban is nagyban segítette munkámat.¹¹

Életének történetét Révész András maga mesélte el a 2001 és 2006 közötti időszakban lezajlott beszélgetések során. Tanulmányomban többször idézem szavait, melyet az idézet után (R. A.) jelzéssel jelölök. Sok esetben jelen volt felesége, Varga Anna is, kinek hozzáfűzéseit (V.A.) jelzéssel jelzem. A szakmát elsősülött fiú vitte tovább. 2023-tól nagyobbik fiával, ifjabb Révész Andrással folytatott beszélgetések segítettek az ismereteket naprakésszé tenni a jelenkorra nézve, aki sok esetben hozzájárult a meglévő feljegyzéseim bővítéséhez, a hiányzó részletek kiegészítéséhez. Ezen kívül saját életéhez kapcsolódóan egy következő juhász generáció visszaemlékezésébe, tapasztalásaiba kaphatunk betekintést. Ifjabb Révész András szavainak idézéséhez az (ifj. R. A.) jelzést alkalmazom.

Gyermekévek Kistőkén a szülői gazdaságban (1900-1950)

Révész András 1935. május 5-én született Kunszentmártonon, juhász családban. Családfáját az ükapáig tudta visszavezetni. Ükapja, Révész Deme tiszakürti születésű, dédapja Miskolcon volt külterületi tanító. Nagypja 43 évig béresgazdaként dolgozott egyetlenegy gazdánál. A juhászattal komolyabban apja kezdett el foglalkozni és továbbadta fiának.

Édesapjának *Révész Andrásnak* (sz.1909) és édesanyjának *Répás Reginának* (sz.1913.) hét gyermeke született: András (1935), Ilona (1936), Szilveszter (1938), László (1944), Erzsébet (1946), Margit (1949) és Ferenc (1951).

---

¹¹ Szoboszlai 2023/4. 36-70

5. kép Révész András kisebbik öccse, Révész Ferenc. A képet rendelkezésre bocsátotta Révész András.

6. kép Révész András nagyobbik öccse, Révész László. A képet rendelkezésre bocsátotta Révész András.

Édesanyja Gödöllőn szolgált, amikor megismerkedett a Miskolcon szolgáló, tehenészetben dolgozó Révész Andrással. Házasságuk után Kunszentmártonban telepedtek le. Révész András foglalkozása szerint nem volt juhász, földműves volt, de megélhetését főképpen birkatartással teremtette elő. Legnagyobb fiát születésétől fogva tanította rá.

1938-ban költöztek Kunszentmártonból Zalotára, az Iskola-dűlőbe (régebbi nevén Szeder-dűlő), a Bíró Gábor-féle tanyába.¹² (1. kép) Jaksor és Kistóke északi részén a környék legrosszabb minőségű földjei találhatóak. A visszaemlékezés szerint Révész András szüleinek Kistóken található 7 kataszteri hold földje összesen csak 21 aranykoronát ért.¹³ Emiatt ezeken a területeken az állattartás és a takarmánytermesztés töltött be fontosabb szerepet. Révész András szülei az új földön való megkapaszkodáshoz már ekkor is jelentős számban tartottak lovakat, teheneket, disznókat, baromfit, aminek jövedelmét a tanya feljavítására költötték. Gazdaságuk megerősödött, 1941-ben 22 méter hosszú, 5 méter széles istállót építettek, ami hosszú évek munkája után telt meg ismét jószággal. De ekkor már lovak, tehenek, disznók mellett 100-110 juhot, kecskéket, szamarat és 6 bivalyt is tartottak, Ezenfelül gyöngytyúkokat, kacsákat, libákat. Időközben édesapja vasútépítésen dolgozott Romániában, a lovakat onnan hozták. Gazdaságuk fénykorában 12 lovat számláltak. A tanyát megvették, saját tulajdonuk volt. 7 kataszteri hold tartozott hozzá.¹⁴ Emellett 71 kataszteri holdat műveltek haszonbérben,¹⁵ két részletben. 42 kataszteri holdat a Harangozó családtól árendáltak, akik szentesi és kunszenti származásúak voltak.¹⁶ A többi 29 holdat a Bökényi csárdában működő bolt üzemeltetőjétől, Szabó-boltostól haszonbérelték.¹⁷ A nagy földterületre Révészéknek elsősorban a jószágtartáshoz: legeltetés és takarmány-termesztés céljából volt szükségük.¹⁸ Révész András elmondása szerint is ezeken a rossz földeken ugyan kevés, de jó minőségű takarmány termelt. Az úgynevezett *bánkúti parasztbúzá*t termesztették, mely nagy sikértartalma miatt kiváló takarmány volt. Kaptak volna olcsóbban

---

¹² A tanyákat legtöbbször az eredeti építetőről kapták nevüket. A Bíró Gábor féle tanya még áll, körülbelül 150 éves.

¹³ Összehasonlításképpen a feketeföld holdját a szegedi határban 20-24 aranykoronára értékelték
In: Juhász Antal: 2004. 97.

¹⁴ Az adatközlők emlékezete szerint 7 hold örökföld számított általánosnak a térségben

¹⁵ A haszonbéres művelés nagyon elterjedt volt a térségben. Haszonbérbe főképp az egyház, szentesi birtokosok illetve iparral foglalkozók adták földjüket. Szegényebb családok az általános 7 hold földet is sokáig haszonbérelték, mire meg tudták venni.

¹⁶ A Harangozó testvérek ipart tanultak, kovács és szabó volt a szakmájuk, ezért megöröklött földjüket haszonbérbe adták.

¹⁷ A Szabó család már nem lakik Zalotán, de boltjuk helyét még mindig hol Zalotai-laposként, hol Szabó-laposként emlegetik

¹⁸ „A néprajz és a gazdaságtörténet ma már egyetért abban, hogy a síkvidéki állattartás és a hozzá kapcsolódó földművelés egymást kiegészítő gazdálkodási formációja az alföldi mezőgazdálkodásnak.”- írja Bellon Tibor a Tisza néprajzában. Bellon 2003: 181

területet, Szent László-pusztán, de tanyaépület és istálló nélkül. A nagypapa a nagy távolság miatt lebeszélte őket: „*Szó sem lehet róla fiam, mert megeszti az embert az út!*” Maguk között úgy hívták azt a területet, hogy *Bíbickocogó*, mert tele volt vizenyős, lápos részekkel, tócsákkal.

A II. Vh. előtti időszakban Révész András elmondása szerint a birkák gyapját a szegedi gyapjúforgalmazó vásárolta fel. Általában nem a gazdák vitték Szegedre a gyapjút, hanem a forgalmazó jött Szentesre, mert időszakosan begyűjtőhelyet béreltek ki a városban. A nagyobb magtárak feleltek meg erre a célra. A gyapjúforgalmazónak az 1940-es években Lengyel Tibor volt az igazgatója, jó, szinte baráti viszony jellemezte a gazdákkal való kapcsolatát. A II. világháború megtizedelte állományukat, 12 lóból mindössze egy maradt. Románok vitték el őket. Révész András, ahogyan arról már fentebb szó esett, elemi iskoláit a zalotai iskolában járta Kiss Lajos tanító keze alatt.¹⁹ Zalotán egy osztályba jártak Rákász Bélával, aki később a szentesi rendőrkapitányságon dolgozott.²⁰ Fialat korában egy időben a Tűzkövesi gátórháznál dolgozott.²¹ (Ifj. R.A.)

Juhászattal nagyobb mértékben a katonaságtól való leszerelése után kezdett foglalkozni. Paraszti munkában testvérei közül maga maradt egyedül. Szilveszter nevű öccse elektrotechnikusként tanult Pesten és ott is telepedett le. „*Szilvi felvitte magával Pestre Lacit is, ott ipari kazánfűtő, hegesztő szakmát tanult. De nem tetszett neki, jobban szerette a szabad életet és hazajött aztán, juhász lett és nagytőke vonzáskörzetében lakott.*” (Ifj. R. A.) Húgai az egészségügyben helyezkedtek el. Erzsike Szegeden Margit Salgótarjánban telepedett le. Legkisebb öccse Ferkó szintén Nagytőke környékén maradt. Ferkónak 2 fia van, egyikük a bereken lakik és mezőgazdasági öntöző berendezések beszerelésével foglalkozik.

Fialat, családosi évek (1950-1970)

Révész András a tévesztésidőben Pestre ment dolgozni a vízügyhöz, hazatérve azonban alkalmazkodnia kellett az új helyzethez.

---

¹⁹ Szoboszlai 2023/4. 55-65.

²⁰ Rákász Béla fia későbbi, népszerű Rákász diszkó üzemeltetője.

²¹ A gátórházak általában a töltések tövében, 4-5 km-ként helyezkedtek/helyezkednek el, de nem az ártérbe épültek. A terület gátőrei kihasználva a folyó menti fekvést, a Körös árterét hasznosították legeltetésre. A vízig lenyúló ártérben az állatok szabadon legeltek, a védőgát oldalát kaszálónak hasznosították. Mind az ártéri legeltetésért, mind a gát füvéért árendát kellett fizetni, aminek díját folyóméterben számolták. Takács Lajos gát az 1930-as években 3 lovat, 4-5 tehenet, borjút, sertéseket tartott tűzkövesi gátórházi tanyáján. A teheneket, lovakat az ártérben szabadon legeltette. Emellett 5 kishold földje is volt. Az ártéren volt egy sima terület, amibe nem vetett őszi kalászt, mert azt a tavaszi áradás elvitte volna. Ehelyett tavasszal vetette be kukoricával, amit rendszeresen kapáltak és igen jó termést hozott. Gazdaságához 1 cselédet fogadott, kinek élettörténete egy másik kéziratomban tárgyat képezi.

7. kép Révész András fiatalon, a nagytőkei fodrász előtt. A képet rendelkezésre bocsátotta Révész András 1959-ben, 24 évesen kötött házasságot Varga Annával.

8. Kép Révész András és felesége, Varga Anna. A képet rendelkezésre bocsátotta Révész András.

9. kép Varga Anna

Abban az évben letette a mesterséges megtermékenyítő vizsgát, és attól kezdve szentelte életét a juhászatnak. Az esküvő után a fiatalok elköltöztek, és 3 évig együtt laktak a feleség özvegyen maradt édeasanyjával, özv. Varga Pálnéval, az Óvári-féle tanyában. Először az állami gazdaság juhászatában helyezkedett el, majd a téeszes évek folyamán, számos helyen laktak szolgálati lakásokban Kistőke területén. „Ezek jó, elfogadható lakások voltak” – mondja. Házasságuk után első lakhelyük a Kanász-dűlőben volt a Berceli-féle tanyában.²² Onnan az akácerdővel határolt Horvát Ilona-féle tanyába kerültek, majd a Csalán-tanyában éltek egy ideig. 1959-ben Kistőkén, még szolgálati lakásban született első gyermekük, Ifjabb Révész András, majd kisebbik fiuk, Révész István.

---

²² Berceli szentesi magtáros volt, már csak az idősebbek emlékeznek rá.

10. Kép Révész András kisebbik fia, Pista az 1970-es években

Letelepedés a Tornyai-féle tanyában

1973-ban, 38 éves korára vették meg a Tornyai-féle tanyát, ²³ Tóth Jánostól, 1 kataszteri holddal, ami már saját tulajdonuk lett. Ez a tanya a 2000-es években már a bevezetésben említett Szentes-tanya 61. szám elnevezést bírta, ahol az interjúk is készültek Révész Andrással. Az épület egy partos, magasabb területen állt, hátrafelé, keleti irányban a Kurca irányába lejt a talaj. Véglegesen csak 1975-ben költöztek be. Közben fontolgatták, hogy beköltöznek Szentesre, vettek is egy városi házat a Boross Sámuel utca 25. szám alatt. Hogy miért maradtak tanyán, arra így felel: „*Végül mégis csak úgy gondoltuk, hogy jobb a tanya az állatokkal. A szentesi házat eladtuk, és az árát beépítettük ebbe.*”-mondja.

Eredeti állapotában a tanya hagyományos szoba-konyha-kamra-istálló beosztású volt, cseréptetővel, tornáccal. A térségben a legrégebbi tanyaépületeken megfigyelhető, hogy egy szobával rendelkeztek, az istállók a tanya végében helyezkedtek el. Mögötte kocsiszín. A Tési-pusztának ezt a területét csak az 1800-as évek legvégén, az árvízmentesítések után kezdték művelni. Addig halászattal, vadászattal hasznosították. Ennek emlékét őrzi egy

---

²³ A Tornyaiaknak több helyen volt birtokuk, Dónáton is, amit honvédségi bérkiegészítésként kaptak

megmaradt egysejtű halászkunyhó is, ami Révészék tanyáján állt.²⁴ A Tornyai család egyik leszármazottja Tornyai Julianna, későbbi Májer Julianna még abban született. Vályogból készült, nádfedeles épület volt, később Révész András cseréppel fedte be, és vágott rá egy nagyobb ablakot. Azon túl szerkezetét tekintve teljesen eredeti állapotában maradt meg. Ott tartják a szalámit, kolbászt, szalonnát, sonkát.

11. kép Révész András a tanyáján álló régi halászkunyhó előtt, amit a disznóvágás termékeinek tárolására használtak. 2005, saját felvétel

A tanyai gazdaságokban az asszony egyenrangú társa férjének, és a jól működő gazdaság mögött mindig egy dolgozó asszony áll. A juhtejet sajtnak dolgozták fel. Az asszony korán reggel vitte a piacra. *„Korán kellett menni, mert a jó tejtermék az ellágyul a melegbe. Amelyik nem lágyul el, az olyan is. Az száraz, nem jó.”* (V. A) A gyapjút változatlanul a

---

²⁴ Ezekről a halászkunyhókról szó Nyíri Antal a Kihaló szentesi víziélet néprajzi és népnyelvi maradványai című írásában.

szegedi gyapjúforgalmi vásárolta fel Révészéktől, mint annak idején szüleitől. A tejet viszont maguk hasznosították. Egy ideig fogyasztottak birkatejet, de leginkább feldolgozták sajtnak, vajnak, túrónak. A feldolgozás a tanyánál folyt, de csak addig végezték ezt, amíg Révész András a téésznél dolgozott, és szolgálati lakásokban laktak. A tej feldolgozásának eszközei 2005-ban még megtalálhatóak voltak Révész András tanyáján

12. kép. Vajköpülő és sajtprés Révész András tanyáján 2005-ben, saját fotó

csakúgy, mint a birkanyíró ollók.

13. kép. Birkanyíró ollók Révész András tanyáján 2005-ben, saját fotó

Tavasszal, május utolján volt az ideje a juhok fürdetésének. Az állatokat lehajtották a Köröshöz, és emberek, meg a kutyák segítségével beszorították őket a folyóba. A juhászok

egy része a vízben volt a juhokkal, mert előfordult, hogy némelyik állatot elsodorhatta a folyó. A júniusi nyírást követően értékesíthették a tiszta gyapjút, mert a piszkos gyapjút senki nem vette volna meg. A környék gyapjú termelését a szegedi gyapjúforgalmi vásárolta fel. A nyírási idején, április utolsó hetétől júniusig tartó időszakban 3-4 alkalommal jöttek Szentesre. Begyűjtőhelyeket létesítettek erre az időszakra, általában a nagyobb magtárakat bérelték ki 1-2 napra. (R. A.)

Szentesen zajlott a birkanyírás. A Rákóczi-utcán lakó Szűcs műszerész felesége és édesanyja vállaltak nyírást. A gazdához helybe mentek és 2-3 óra alatt végeztek. A juhászok legtöbb esetben maguk is tudtak nyírni, de inkább nyírókra bízta. A munka mellett és egy ember számára túlságosan megterhelő lett volna. A téves időszakban a környék juhászaik voltak: Révész András, Csernák, Muladi István. Egyes juhtenyésztők összejártak, bankettek szerveztek. A szórakozás mellett a bankettek után jó munkaegység járt. *„Akkor kénytelenek voltunk juhászbankettet csinálni majd’ minden héten, hogy jó munkaegységet kapjunk”*. (V.A.) Az utolsó juhászbankettet a zalotai gazdakörben rendezték 1963-ban, aminek szervezését Révész András vállalta.

A tanya és a gazdálkodás modernizálása az 1970-es években

Révészék 1974-75-ben végezték az átépítést: zárt folyosót, kazánházat alakítottak ki, de a tanya hosszát nem növelték. A tanyának mindvégig egy lakószobája volt. Az állami gazdaság után Révész András a téves juhászatában dolgozott, ahol megfelelő szolgálati lakásuk volt.

14. kép Itatás a TSZ hodályánál az 1970-es években. A képet rendelkezésre bocsátotta Révész András.

15. kép. Révész András subában az 1970-es években. A képet rendelkezésre bocsátotta Révész András.

A felújítások alatt abban maradtak, és a már átépített tanyába költöztek csak át. Amikor 1973-ban megvették, akkor még csak 1 hold háztáji föld volt eladó a tanyával. Idővel a tanya körüli föld is eladó lett, de nem saját, hanem gyerekei nevére vette meg. Ennek oka az volt, hogy mivel a térszben dolgozott, nem kapott volna háztájit. Két fia: András és István osztozott a területen. Szántották: kukoricát, búzát termesztettek. Az interjú idején lucernával volt bevetve. A tanya eredeti gazdasági épületei közül csak a kukoricagórét hagyták meg. A vályogból készült istállókat elbontották, mert romosak is voltak és méretük sem felelt meg révészék gazdaságának. A beköltözéskor folytatták a juhtartást, 100-110 saját juhot gondoztak, mint annak idején a szülők. E célra kifejezetten 100-110 darab birkát befogadó hodályt építettek a tanya hátuljába, a házra merőlegesen, téglából. Ezután egy évvel, 1976-ban a régi vályog istállók helyett új istállót építettek téglából, amit eleinte ló és tehén tartására használtak.

Gazdálkodás a 2000-es években. Kecsketenyésztés, disznóhízlalás, pulykatartás.

A 2000-es évekre az istállót szabad kifutóval bővítették, mert a tehenek és lovak helyét tyúkok, de legfőképp csirkék vették át, amit nagy mennyiségben tenyésztettek. Két részre oszlott : a tyúkoké a kisebb rész, a csirkéké a nagyobb rész, mert fő funkciója a csirkenevelés volt. Padlásán lomot és épületfát tároltak.

16. kép. Csirkenevelő és tyúkól, a néhai istálló Révész András tanyáján. 2005-ben, saját fotó.

Lovat és tehenet ekkor már nem tartottak.

1995-től, a nyugdíjkor beálltával, a juhászat elhagyása után nagyobb mértékben kezdtek kecsketenyésztéssel foglalkozni, ami újabb korszerűsítéseket vont maga után. A szaporodással párhuzamosan kecskeistállót építettek szintén téglából, 1997-ben. 2006-ban már tekintélyes állatállománnyal foglalkoztak. Az ötletet a családi körülmények hozták: egy rokon halála miatt özvegyen maradt felesége egymaga nem bírta volna gondozni az állatokat, így Révészék magukhoz vették. Egy anyakecske volt mindössze két fiával, a többi már Révészéknél szaporodott. Szeretnek kecskével foglalkozni: „*Nem kell nyírni, feleségem eszi a tejet túró. Én is a túrókat eszem, tejet nem annyira...Meg szét mén a család közt, el is adjuk, vágunk is.*” - indokolja. Emellett az a tapasztalatuk, hogy egészségüknek is nagyon jót tesz. Felesége vitaminhiány miatt injekcióra járt, mikor ajánlották neki a kecsketejet. Azóta nem kell mennie az orvoshoz: „*Most még el se szűröm, abban a pillanatban megiszom, azt a jó meleg tejet*” – mondta Varga Anna.

2004/2005-ben egy kunszentmártoni felvásárló vett meg tőlük 8 kecskét. A felnőtt kecskéket a számukra épített istállóban tartották, a kecskegidáknak a terjedelmes baromfi ól épületében - egykori istálló – volt a helyük. Itt tárolták továbbá az egész állatállomány takarmányát.

17. kép. Kecseól kecskékkal Révész András tanyáján 2005-ban. Saját fotó.

Vágás előtt 15 felnőtt kecske, 4 darab gidavolt a beszélgetés évében a létszám. A kecsketejet a háznál dolgozták fel, túrónak. Több éven keresztül a szentesi kórház vásárolta fel Révészétől a tejterméket, végül azonban a kórház részére már alig tudtak fenntartani, mert az orvosok rákaptak és megvették. A kecsketúró keresettségének az lehet az oka, hogy kecskével nagy mennyiségben nem sokan foglalkoznak, akik foglalkoznak, azok pedig csak sajtot gyártanak. Révészék tejet sosem adnak el. A kecsketej feldolgozása a juhászat praktikáival függött össze. Az 1960-as évek végén intenzíven fejték a birkákat és a kezükre állt a sajt és tejtermék előállításának fortélyja.

Fia, ifjabb Révész András visszaemlékezése szerint ő kevésbé kedvelte a kecskéket, pontosabban a viselkedésüket nem szerette. *„Nincs az a hely ahova fel ne másznának, romboltak, tönkre tettek mindent. A liba szintén. Nincs, amit szét ne akarna rágni. A bicikliből, autógumiból kiszedi a szelepet, unalmában szétrágja a bovdenokat és ha rá jön egy eső, berozsdásodik.”* A kecske húst és tejtermékeket sem szerette különösebb képpen. *„Ha az volt, hát megettem, de nem mentem volna át érte a szomszédba.”* Révészéknek korábban egy időben sok libája is volt. *„A liba az úgy működött, hogy reggel kiment a liba, ellegelészett a gyepen, este bejött, reggel kiment. Túl nagy gond nem volt vele. Éjjelre szín alatt voltak, hogy ne lessen be a róka.”* (ifj. R. A.)

A 2000-es években Révészék 5-6 disznót tartottak, családi szükségletre. A malacokat ők nevelték ki, a közös disznóvágásokból azonban mindenki kivette a részét. Anyakocát nem

tartottak a rossz értékesítési viszonyok miatt, hanem úgy vették a malacokat. A környéken ekkoriban már kevés tanyában tartottak disznót. Révészék viszont csak az azt megelőző évtizedben foglalkoztak disznóval, mert indoklása szerint a téesz juhászaként ezt nem tehetné meg. „*Én disznóval előtte nem nagyon foglalkoztam, amikor nagyüzemi juhász voltam. Mert ott laktunk, oszt akkor megszóltak volna, hogy a gazdaság takarmányából hizlalok meg ezt meg azt.*” – mondta. (R. A.) Ifjabb Révész András is megerősítette, hogy a disznót keveset tartottak, tiltott is volt egy bizonyos fokon. A birka is abrak evő volt és féltek hogy a gazdaság takarmánya a disznóval lesz feletetve. Ebből kifolyólag libát is csak nyáron tartottak, mert az rövid életű jószág és annak nem kellett abrakot adni. „*Áprilisba jött a liba, legelt kicsinek, ette a tápot, aztán amit éppen arattak, árpa, búza, augusztusban a zab és utána szeptemberben a kukorica.*” (Ifj. R.A.)

Kecske és csirke mellett pulykát tartottak még nagy mennyiségben, még hozzá *gigant-pulyka* fajtát.

18.kép. Gigant pulykák Révész András tanyáján 2005-ben. Saját fotó.

Nem folyamatosan, néha egy-egy szezon kihagyással. A pulykahúst sütés és főzés mellett pulykaszaláminak és füstölve is fogyasztották. A húst disznóvágásig lefagyasztották, disznóvágáskor villanyos darálóval darálták. Tisztán pulykaszalámit készítettek, nem keverték sertéshússal. Mivel a pulykahús önmagában száraz, szalonnát kell hozzáadni. A pulykák étrendjét összevágott csalánlevél kukoricadara és túró keverékével gazdagították. „*Pista fiam kicsi volt - emlékezik Révész András - Én csinálom a sajtot, egyszer kinézek az udvarra, a gyerek ül a vályún, lába közt a vályú, meg gyűri befelé a pulykák daráját. Az egyik kezével*

hajtotta el őket, hogy ne egyék, a másikkal meg gyűrte befelé...Nem lett annak semmi baja.” Saját szükségleten kívül annak idején nagyüzemi mennyiségben vásárolt fel tőlük a szentesi, Baromfinevelő és Feldolgozó Vállalat. A pulykahúsrá továbbra is nagy volt a kereslet. Az utóbbi években a combra, melle részére vevőkört alakítottak ki az ismerősök köréből, a csontos-bőrös részét felvásárlók vették meg. 2005-ben 6 mázsa füstölt pulykaszalámit készítettek, amit szinte egy család, a Vekerdi család vett meg. A pulykát legtöbbször levágva, meg megpucolva adták el, egyben, vagy feldarabolva, a vevők igényei szerint.

Társadalmi élet, vadásztársaság.

Révész András 1979-ben kezdett vadászni. Társaival rendszeresen járta a határt, ismerte minden zeg-zugát. Révész András jó barátságban volt Bese László szentesi feketekeramikussal, aki szintén a vadásztársaság tagja volt. Ismeretségüket már ifjabb Révész András mesélte el. Eszerint a téglagyárból ismerték, ahol Bese László kiadó, műszakvezető volt, ő adta ki éppen a téglát. Nagytőke az idő tájt épült és Révész Andrásék fuvaroztak onnan a szeder majorba²⁵ építőanyagot. Valamikor Szeder családnak volt ezen a területen bitoka, rajta egy kastéllyal. Később birtokukat államosították, és építettek a helyére egy állami gazdasági telepet 3 birka hodállyal. A kapitalista rendszer maradványait olyannyira egy szálig el akarták tüntetni, hogy a hajdani rózsakertből csak a kút beton részei vannak már meg. – emlékszik vissza ifjabb Révész András. Az új épületek mészkőtéglából épültek, s ezeket szállította annak idején édesapja a téglagyártól. Attól fogva jóban lettek, és nem csak vadászati eseményeket tartották a kapcsolatot, hanem komák voltak, családi eseményekre, például lakodalmakra is meghívták egymást. Bese László bekerült aztán a néphadseregbe és onnan ment nyugdíjba. Ifjabb Révész András 31 éves kora körül ismerte meg Bese Lászlót. „ Én már úgy ismertem meg, hogy mindig bütykölt valamit, mindig égetett valamit, mindig csinálta. Bekerült aztán a néphadseregbe tovább szolgálónak és onnan ment nyugdíjba. Lányomnak van tőle egy vázája és a torzó, amit apámról készített. ” (Ifj. R. A) Ezt a szobrot a család őrzi.

---

²⁵ A Szeder család alapította a szentesi Szeder temetőt

19. kép. Bese László szentesi feketekeramikus mellszobra, barátjáról, Révész Andrásról. Ifjabb Révész András tulajdona. 2023, saját fotó

A vadásztársaságról is ifjabb Révész Andrásról tudunk meg többet. Eszerint a vadásztársaság az 1950-es években alakult, egy tanya- épületben tartották az összejöveteleket. neki otthont. Szentes felől közelítve a Zalotai kövesút nagytőkei elágazásánál jobb oldalon volt egy nyárfaerdő és abba vezetett be egy kövesút. Nagytőke tanya 75. szám alatt. Az épületnél áll egy beton, vagy mű márvány féle oszlop, melyen az egykori tagok neve szerepel, csak körül-belül 7-8 tag neve nincs meg rajta. A vadásztársaság 10 éve megszakadt-mint megtudjuk. Egy darabig Révész András unokája, legifjabb Révész András abban lakott.

A téészes években a téesz juhászai rendszeresen részt vettek a május elsejei felvonulásokon.

20. kép Május elsejei felvonulás a megyeháza előtti Kossuth-téren az 1970-es években. A fotót rendelkezésre bocsátotta Révész András.

A 2000-es évek közepén Révész András még őrizte tulipános, ezüstmeggyes lajbiját, kalapját és botját, melyeket a fényképezéshez elővett és modellt állt a fotózáshoz.

21. kép Révész András ezüstmeggyes tulipános mellényben 2005, saját fotó

Révész András juhász leszármazottai a jelenben

Ifjabb Révész András 1959-ben született Kistőkén még szüleinek egyik szolgálati lakásában. Elemi iskoláit a magyartési elemi iskolában végezte, mert lakhelyükhöz az volt közelebb. Visszaemlékezése értékes ismereteket nyújt számunkra a térségben zajló innovációkról is, mint például a tanyavilág villamosításának mozzanatairól. A térségbe az 1975 után kezdték bevezetni az áramot, de még ezt megelőzően egy érdekes családi történetet elmesél. Visszaemlékezése szerint hét-nyolc éves lehetett, éppen a Csalán-féle tanyában laktak, amikor édesapja egyik öccse, Szilveszter, meglátogatta őket. Révész Szilveszter, - ahogy már arról korábban szó esett- elektrotechnikusként tanult Pesten, majd egy selyemkikészítő cégnél dolgozott, mint elektrotechnikus. Egyik télen Szilvi - ahogy ők hívták - hazaállított azzal a felkiáltással, hogy „*András napra itt villany lesz!*” Ifjabb Révész András elmondása szerint azelőtt petróleumlámpát használtak, az első és második osztályt még ennek fényénél végezte. Először 6-os, később 8-as, majd 11-es tükrös petróleumlámpát használtak. Ezután jött a tükrös petróleumlámpa, ami a falra volt akasztva, a mögé szerelt tükrös pedig nagyobb fényt tudott szétszórni a szobában. Addig a vizet is kézi erővel húzták fel a kútból. Ekkor Révész Szilveszter egyik télen áramfejlesztőt hozott a családnak. Az aggregátort 4 K motor hajtotta, majd a MIA (4,5 kilowattos) és MID (8-9 lóerős) diesel motort alkalmaztak. Mindegyiknek volt benzines változata, de nekik dieseles volt. Onnantól kezdve nem kellett kézzel húzni a vizet a főzéshez, mosáshoz. Körülbelül 7-8 évre rá, 1975-től kezdte csak a vezetékes áram komfortosabbá tenni a tanyai háztartások életét. A folyamat szerint először a zalotai rész és az iskola környéke villanyosodott, és Nagytőkének egy kicsi sarka, valamint Magyartés egyik része, például a Bagi féle tanya környéke. Kb 30 tanya volt abban az időben a környéken. Megemlíti még, hogy a nyílt csatornák befedései is az 1970-es években zajlottak a térségben.

Az elemi iskola elvégzése után Ifjabb Révész András a gyomaendrődi Bethlen Gábor Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Technikumban végzett mezőgazdasági technikus ágazaton. Elmondása szerint szerette a középiskolát, mert jó kapcsolatot sikerült kialakítani a tanárokkal és diákokkal is. „*Jó elmeny volt ugyan úgy, mint a katonaság, amit rühelltünk, de mindkettőre azt mondom mai ésszel, hogy újrakezdeném, mert kibírható. A néphadseregben akkor rossznak tűnt, mert a szabadidő korlátozva volt, de a barátságok miatt jó volt. Tanulmányi átlagtól függött a kimenő, úgy lehetett többet csavarogni. Ma meg zavarják inkább haza a kollégiumból a gyerekeket. Akkor máshogy volt. Aki rosszul tanult, annak nem volt szabadidő.*” (ifj. R.A.)

A középiskola elvégzése után édesapjához hasonlóan letette a mesterséges megtermékenyítő vizsgát, ezután kezdett juhászattal foglalkozni, a nagytőkei Kalinin TSZ-ben lett juhász. 1985 május 25-én kezdett, majd a TSZ megszűnésével az Árpád TSZ vette át a helyét. Az Árpád juhtenyésztési vonala a 90-es évek végén befuccsolt, felszámolta a juh állományt. Egy időben a liba és putyka vonala ment nagyon, de manapság inkább mezőgazdasági vonala van, kicsi szarvasmarha tartással de főként növénytermesztéssel.

A későbbiekben őstermelő lett. Munkája során terepjárót használ a közlekedéshez. Jelenleg Nagytőkén el benn a faluban. A Lázár János féle tanyában 100-110 birkát tart, ahova naponta kijár. Emellett aprójószágot nevelnek. A hagyomány szerint elsőszülöttként ő vitte és viszi mai napig tovább édesapja szakmáját.

Ifjabb Révész András maga is vadász lett, 89-ben szerezte meg a képestést, amihez le kellett tenni a vadász vizsgát, vad-ismeret vizsgát, fegyver ismereti vizsgát, majd a rendőrség elbírálta a fegyverviselési kérelmet. Ekkor kapott egy könyvet, amihet Bese László volt az egyik ajánló, a másik pedig Vas János. Aranysakál akkor még nem volt, a szóvan forgó térségbe kb. csak 10 éve telepedett be. Ő fogta az elsőt csapdába véletlenségből 2007-8 táján.

A térség földjeiről kérdezve alátámasztotta a korábban leírtakat. *„Rosszföldek a zalotai földek. A nagytőkei es kistőkei közt nincs olyan nagy különbség, ami egyiknek hátránya az a másiknak előnye. A kistőkei kötött feketeföld, ha sok eső van nem jó művelés. A nagytőkei könnyű laza, partosabb művelésű, de ha nem esik eső, meghal benne a növény. Ahogy apám mondta: Hun kerék hun part. Egyszer terem egyszer nem. Másik mondása volt, „Az idő a gazda, nem a vas vár”*(Ifj. R.A.)

A legeltetésről is elmondott pár tapasztalatot. *„A sziki apró füvet a birka legeli jobban, a zombékos, mély fekvésű növény füveket a marha legeli meg a nádasokat a gyenge nádat meg tudja a birka enni. Szereti a vizes mocsaras területeket. Azért használtak az ökröket, ahol az ökör elment a sárban a ló már abba beledül. A birka nem közlekedni, ahola tehén tud, mer. akkora zombékok vannak, hogy a birka felakad rajta. Könnyebben belemegy, mint ahogy kijön. Megijed elesik és aztán nem bír felállni.”* *„A birka csak csipegeti a füvet a marha meg a nyelvvel sodorja, tépi.”* (Ifj. R.A.)

Révész András Unokája, *Legifjabb Révész András* 1989-ben született. A Csongrádi Bársony István Mezőgazdasági Szakközépiskolában érettségizett (Alföldi Agrárszakképzési centrum), majd a gyöngyösi Károly Róbert Főiskola Vadgazdálkodási Technológus szakán végzett 2009-ben. 2010 óta a Szentesi Hubertus Vadásztársaságnál dolgozott vadőrként. „

„Ahogy Moldova is mondja, mint akit a mozdony füstje megcsapott, onnantól mindig vadállatokról, puskákról olvasott.” (Ifj. R. A.) Jelenleg a felgyői hobbi lóter vezetője.

Összefoglalás

Révész András 2018-ban hunyt el. Elbeszélései, nélkülözhetetlen ismereteket jelentenek számunkra Szentes északi határrészei és vonzáskörnyezete múltjának, egykori gazdálkodásának, társadalmi életének megismerésére vonatkozóan, melyek gazdagítják helytörténeti és néprajzi ismereteinket egy olyan korszakról, amelynek emlékezete letűnően van. Felmenőire emlékezve egészen az 1900-as évek elejétől rajzolódnak ki a térségben zajló juhászat múltjának egyes részletei az 1930-40-50- es éveket átívelő gazdálkodás folyamán. Élettörténetén keresztül megismerhettük egy tanyai gazdaság és lakóinak alkalmazkodását a történelem eseményeihez és modern világunkhoz is. Betekintés nyerhettünk a hagyományos paraszti gazdálkodás kereteibe, a családi munkamegosztásba, a térségben zajló piaci árucserébe és az anyavárossal való kapcsolatba. „A kutatás és a néprajz számára fontos elvi kérdések, hogy az elbeszélők emlékeinek töredékéből melyek azok, amik csak órá, mind egyénre jellemzők, és melyek azok, amik tipikusnak, általánosnak mondhatók. A gyűjtő, a kutató célja nem lehet más, mint a múlt, adott esetben egy paraszti életút minél alaposabb megismerése.”²⁶

Végezetül, köszönet mind azoknak, akik dolgozatom létrejöttét segítették: Dancsó Erzsébetnek, Varga Annának, dr. Mód Lászlónak, Ifjabb Révész Andrásnak, dr. Juhász Antal tanár Úrnak és Révész Andrásnak.

---

²⁶ Juhász 2004. In: Tiszatáj. 2004. augusztus.

Szakirodalom

BECSEI József: Fejezetek az általános társadalomföldrajz tanulmányozásához. Bp, 2001.

BELLON Tibor: A Tisza néprajza. Ártéri Gazdálkodás a tiszai Alföldön. Timp Kiadó, 2003.

FILEP Antal: Táj és településhasználát Szentes mezővárosa 1840-ben készített birtoktérképén. In.: Catastrum 3. évfolyam (2016) 4. szám, 51-56.

JUHÁSZ Antal: Tanyai társadalom a 20. század első felében. In.: A szegedi táj vonzásában. Szeged, 2004.

JUHÁSZ Antal: Gazdálkodás és életmód Rüszekén. In.: A szegedi táj vonzásában. Szeged, 2004.

JUHÁSZ Antal: Tanyai emberek, életutak a „szögedi nemzet”-ből. In.: Tiszatáj. 2004, augusztus.

SZOBOSZLAI Barbara: A külterületi iskolák szerepe Szentes tanyavilágában. Közelebbről a Zalotai iskola. In.: Bonus Nuntium. 2023/4. 36-70.

ZSÍROS Katalin: Fejezetek Szentes néprajzából. I.: Szentes helyismereti kézikönyve II. Szentes, 2000.

ZSÍROS Katalin: Szentes földrajzi nevei. In.: TCSMT XVI. (Szerk.: Blazovich László) Szeged, 1990.

Summary

A very long time ago, there was a social life in Szentes. In this publication I want to show the farming and everyday life on the farm.

Koszta József Museum, historian-museologist

Gál Ferenc University, lecturer and

Pázmány Péter Catholic University

Doctoral School of History, PhD student

László Farkas Irsai

Rákosi, Kádár, Kossuth and Széchenyi - How can they be mentioned on the same page?

Review of the book by Gabriella Csiffáry. Corvina. Budapest, 2021. 495 p.

Rákosi, Kádár, Kossuth and Széchenyi - How can you mention them all in the same page? If not on the same page, then in a single, hefty volume, we have managed to make them compatible. Gabriella Csiffáry, historian and chief archivist, published a nearly half a thousand-page book on them in 2021 entitled: *Hungarian politicians in the classroom*.

The academic researcher of the Budapest City Archives has undertaken the task of making available the school registers of exactly 86 famous or notorious Hungarian people. Based on short biographies and then on documents that have survived to the present day, his book summarises the original school registers, enclosed with the book, one by one.

It's an exciting read and a colourful roster in terms of content and ideology. You only have to select from the personalities on the list: In addition to those listed in the introduction and the title, there are, for example, Prince Ferenc Rákóczi, former Prime Minister Kálmán Tisza, Bishop and Member of Parliament Ottokár Prohászka, Governor Miklós Horthy, university professor and émigré politician Oszkár Jászi, and the anarcho-syndicalist director of the Knyderár, Ervin Szabó, Döme Sztójay, the head of the puppet government of the Emergency Era, György Lukács, the aesthete-philosopher, Gyula Gömbös, the former Prime Minister of the People's Nationalist Party, Gyula Gömbös, the communist People's Commissar, Béla Kun, the former right-wing politician and former President of the First

Republic after World War II, Zoltán Tildy, Tibor Szamuely, leader of the terrorist commune, Cardinal Archprimate József Mindszenty, Imre Nagy, sentenced to death, Ferenc Szálasi, leader of the nation, Ernő Gerő, "bridge-builder", József Révai, journalist and chief ideologist, Ferenc Nagy, small farmer prime minister and emigrant, Mihály Farkas, Rákosi's Minister of National Defence, the dreaded Gábor Péter, the executed László Rajk, Rákosi's former Minister of the Interior, István Bibó university professor and librarian, György Aczél of "3T", our first head of state after the regime change, Árpád Göncz, Gyula Horn, left-wing politician, Gyula Horn Jr. Prime Minister József Antall, and Imre Pozsgay, who was the first to dare to say that 1956 was a "people's uprising".

In content, the names fit together because they are all politicians. But their socialisation and their intellectual and spiritual preparation for their careers were very different.

During his university years, Kálmán Tisza's family was able to finance his travels to France, Belgium and England. In fact, he was able to lecture for a year at the University of Berlin between 1850 and 1851, where Leopold von Ranke had a chair for himself. Ottokar Prohászka was an excellent student throughout his studies and even obtained his doctorate with honours in Rome. Miklós Horthy was a poorly-qualified student, even at the Naval Academy, where he repeatedly passed with failing grades. In high school, Stójay received a satisfactory grade in religion, as did György Lukács in singing. But the later school-educational philosopher had already written an essay at the age of 15, which he presented to his teachers entitled *The influence of individual nations on the education of mankind*. Béla Kun (Kohn) was expelled from high school because of his behaviour, and later he could not even graduate from the University of Cluj, because he was arrested for his political involvement. Szamuely was a bad student all the time. According to the available sources, he was also at odds with his secondary school teachers in Nyíregyháza and was expelled from the institution. Rákosi (Rosenfeld) Mátyás Rákosi (Rosenfeld) Mátyás got a satisfactory grade in singing and gymnastics, but an A in Latin. This provided a good basis for him to master foreign languages easily, and he graduated from the Keleti Trade Academy with a degree in foreign trade. Imre Nagy, a martyr, was so poorly educated that he was unable to finish high school and became a locksmith's assistant. Despite this, he was elected a member of the Hungarian Academy of Sciences (MTA) in 1950. It is questionable to what extent his academic work was based on his work at the Agricultural Institute and the Statistical Office in Moscow until his return home in October 1944. What is certain is that he proved to be the

right preparation for the Stalinist models, the nationalisation of agriculture and the introduction of the planned economy, to even get a university teaching post in his home country. Ernő Gerő (Singer) attended medical school for two semesters after graduation and never finished. His biography as a young man did not predestine him to be elected an honorary member of the Department of Technical Sciences of the Hungarian Academy of Sciences in 1949, and to receive the Kossuth Prize in the same year. Mihály Farkas (Hermann Löwy) was Minister of Defence and Interior during the Rákosi era (1948-1953), having his first job as a printing apprentice with a bachelor's degree in his hand. The head of the ÁVH, Benjámín Eisenberger, aka Gábor Péter, had a particularly unsuccessful school career. His primary school education is unknown. He flunked his apprenticeship school and finally, with great difficulty, qualified as an apprentice tailor. János Kádár (Czermanik) studied to become a typewriter mechanic, and thus qualified as a journeyman. But after that he never touched a machine. He was a carpet maker and a carpet shop assistant, i.e. a storekeeper. By comparison, he ran our country between 1956 and 1989.

What links these biographies together? As already mentioned, politics and the fact that they have written themselves into Hungarian history. Gabriella Csiffáry's book is definitely a must-read. In addition to learning about the biographies of statesmen, it is useful to see and read about how their beginnings were decisive, where they came from, what kind of family they came from, what influences they were exposed to in their youth, which determined the quality of their later lives. It is impossible to draw up an equation or a definition based on life paths, because each person's school years were paired with their later career in different, individual ways. We cannot say, on the basis of 86 CVs and certificates, that those who did well in school had a high-flying star and those who did poorly had a failing life. And, of course, there is the question of how and in what we measure success. But it is clear from the book that, for many, the only way forward was through politics rather than through the acquisition of lexical and practical knowledge and education. Only... This reduction is not accidental, for the life paths of those who are still unsympathetic to the present day provide unanimous proof that the lack of education has led to a continuum towards political extremism.

Koszta József Múzeum, történész-muzeológus

Gál Ferenc Egyetem, oktató és

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Történettudományi Doktori Iskola, doktorandusz

Irsai Farkas László

A máig világító 20. századi magyar színházi élet fényoszlopa. Gajdó Tamás: Huszti Péter című könyvének recenziója. MMA Kiadó. Budapest, 2023. 220 old.

Huszti (Hendel) Péter Budapesten született, a második világháború vége előtti évben. 1962-ben Várkonyi Zoltán tanácsának megfelelően színész szakra jelentkezett, elsőre felvették. 1966-ban diplomázott a Színház-és Filmművészeti Főiskolán (ma már egyetem: SZFE). Szinte azonnal közismertté vált, berobbant a színházi életbe. Alakításai emlékezetesek.

Mindig hősök megformálója volt. Drámai mélységeinek és alkatának köszönhetően legendás oszlopa a 20. századi magyar színház-és filmtörténetnek. Bár néhány éve visszavonult a színpadoktól, máig aktív szakmai és szellemi életet él. Valamennyi magyar színházművészeti díjat birtokolja, és a Corvin-lánc egyik tulajdonosa. Amolyan grafomán ember. Sokat és jól ír. Remek humorral, érzékenyen. Huszti több életrajzi kötete után (*Királyok az alagútban* 1985, *Srác a kakasülön* 2015, *Férfikor hajnalán* 2017, *Köszönöm, Prospero* 2020.) ezért is veszi az ember kíváncsisággal a kezébe Gajdó Tamás: *Huszti Péter* című könyvét. Mit és hogyan lehet még írni Huszti Péterről, amikor annyi mindent papírra vetett már ízlésesen kacagtató humorával, szemérmes derűjével, visszafogott őszinteséggel magáról és irigylésre méltó szakmai életpályájáról?

Az író főmunkatársa, tudományos kutatója az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézetnek, ezért megelőlegezett bizalommal lapozza az olvasó a monográfiát, hiszen mindig pontos, szakszerű dolgozatokat szokhattunk meg eddig a színháztörténész

dr. Gajdó Tamástól. Ismét elégedettek lehetünk az elkészült vaskos könyve alapján, köszönet neki érte, amely 2023-ban jelent meg az MMA Kiadó gondozásában.

Huszi Péter nagy színész – ahogyan szokták mondani. És embernek is kiváló, sosem hagyta lila ködbe veszni a művészetét, valamint tehetsége folytán, a magával ragadó józan bölcsességével nem kényszerült, és nem is volt benne akarat arra, hogy pótcselekvésekkel tartsa őrlágon a megkerülhetetlenségét. Póz és manírok nélkül a színházi életünk állócsillaga.

Emberi nagysága és szolidáshoz való ragaszkodása abban merült ki igazán, amikor pályája csúcán, tanári katedrája és a Madách Színház vezetősínészi és rendezői munkássága koronázásaként felkérést kapott Görgey Gábor kultuszminisztersége alatt az új Nemzeti Színház igazgatására. Néhány napig ült a direktori székben. A felhangok hajnalának első pillanatában már azonnal búcsút mondott a bársonyszéknek. A politikai villámokat érezve tudta, hogy annyi mindennel a háta mögött neki már nem kell korifeusnak lenni ahhoz, hogy naggyá váljon. Ő már akkor is nagy volt – „a Huszi”. Kellett ehhez önismeret, mérséklet és a hosszútávfutók kitartása. Tudta, hogy nem azzal ér célba, ha ragaszkodik az irodai asztalához. Az igazgatás jön is, megy is, de „a Huszi” maradhat. Miért kellene gyorsan leépíteni mindazt, amit hosszú évtizedek alatt elért és felépített? Igaza volt.

Gajdó Tamás nemcsak színháztörténész, hanem kiváló dramaturg. Könyvében úgy válogatta össze az eddig megjelent írásokat Huszi Péterről, hogy a fejezetek lelki üzenete és az egész kötet pontosan azzal a végkicsengéssel zárul, amilyen Huszi Péter. Tökéletesen szerkesztett anyag, amelynek tanulsága, hogyan kell értékesen és szépen élnie itthon egy művésznek. Persze, ott van még a szerencse, amely sorsfordító epizódokat az író tökéletesen emeli ki, és teszi nagyító alá. Az életpálya kulminációs pontjait úgy montírozza össze, hogy még azok szemantikája is a könyv címszereplőjének önazonosságát, hitelességét hangsúlyozza.

Egy pályakép zárása talán a könyv? Nagyon művészi összefoglalója Huszi Péter életútjának. Reménykedjünk, hogy ez a címszereplő életében ismét csak egy állomás, az eddig elérték számvetése. Aztán most újabb életszakasz következik.